

Ключевые слова: запасы интеллектуальных ресурсов, социально-экономическая система, инновационное развитие, интеллект человека, конкурентоспособность.

Lutsyk M. V.

Factors of stocking intellectual resources of socio- economic systems

First proposed in the literature for introducing the term "reserves intellectual resources", analyzed on the basis of reports from the World Economic Forum indicators such as: competitiveness index in Ukraine the period 2006-2013 in comparison with other countries shows the components of the index of competitiveness of Ukraine in 2013-2014 and their comparison with other countries.

Key words: stocks of intellectual resources, socio-economic system, innovative development, human intelligence , competitiveness.

Луцик Марія Василівна – аспірант Феодосійської фінансово-економічної академії Київського університету ринкових відносин, фахівець 1-ї категорії кафедри економіки та управління персоналом ЛІБС Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

УДК 336.71

В. М. Чаплига, В. В. Чаплига

СИСТЕМА СИТУАЦІЙНИХ ЕКСПЕРТНО-АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Проаналізовано особливості процесу прийняття обґрунтованих рішень керівними органами Національного банку України в умовах політичної та економічної нестабільності і запропоновано методіку побудови цілісної системи ситуаційних експертно-аналітичних центрів, що сприятиме виробленню та реалізації ефективної регуляторної політики Національного банку України з урахуванням ризиків.

Ключові слова: Національний банк України, система підтримки прийняття рішень, ситуаційний експертно-аналітичний центр, територіально розподілена структура, моніторинг, інтелектуальний ситуаційний аналіз, ризик-орієнтований підхід.

Постановка проблеми. Процес прийняття обґрунтованих рішень керівними органами Національного банку України, особливо в умовах

© В. М. Чаплига, В. В. Чаплига, 2014

політичної та економічної нестабільності в державі, відбувається в умовах багатокритеріальності, багатофакторності і за наявності великої кількості обмежень, що вимагає нестандартних підходів, змушує шукати оптимальні засоби акумуляції інтелектуальних і організаційних можливостей для оперативного вивчення проблеми та інтенсивної підготовки рішення на основі об'єктивної інформації.

Поглиблює проблему відсутність єдиного інформаційного простору в державі, неоднорідність соціально-економічного розвитку регіонів країни, неготовність керівників на місцях до дій в умовах екстремальних ситуацій.

Враховуючи суспільну значимість банківської системи, яка виступає одним із головних джерел інвестування фінансових ресурсів в економіку, та кореляцію параметрів її розвитку із темпами економічного зростання [1, с. 65] можна з упевненістю стверджувати, що ефективність банківської діяльності суттєво впливає на економічний розвиток країни, а наслідки банківських ризиків дуже відчутні, оскільки спричиняють численні фінансові втрати учасників, пов'язаних один з одним ланцюжком грошово-кредитних зобов'язань. Тому надзвичайно актуальним для Національного банку України як особливого органу державного управління з територіально-розподіленою структурою, є підвищення якості та оперативності управлінської діяльності.

При цьому, щоб представити цілісну картину проблеми оцінка ситуації має бути комплексною, а в контур управління повинні бути включені механізми аналізу, оцінки змін соціально-економічної та суспільно-політичної обстановки в країні і в її регіонах та вибору шляхів адаптації до них.

Виклад основного матеріалу. Система ситуаційних експертно-аналітичних центрів (СЕАЦ), що працюють за єдиним регламентом взаємодії, – це саме той ресурс, який в максимальній мірі спрямований на підтримку прийняття своєчасних адекватних ситуації рішень керівними органами Національного банку України та його керівництвом на різних рівнях і в регіонах. При цьому забезпечується підвищення швидкості доступу до необхідної інформації, побудова внутрішньої технології та накопичення досвіду і знань з вирішення проблем, досягається скоординованість дій усіх структурних одиниць.

Мова йде про територіально-розподілену Систему СЕАЦ, мета якої – сприяння виробленню та реалізації ефективної політики Національного банку України, спрямованої на забезпечення стабільності грошової одиниці України, виходячи із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі, сприяння стабільності банківської системи і додержанню стійких темпів економічного зростання, залучаючи в процес прийняття рішень національний інтелектуальний та науковий потенціал та використовуючи передовий міжнародний досвід.

Враховуючи підхід, прийнятий у [2], визначимо суттєві особливості, що відрізняють СЕАЦ від інших систем підтримки прийняття рішень, а саме:

- надання аналітичної та прогнозної інформації в режимі реального часу для прийняття відповідним керівним органом або ОПР своєчасних рішень у складних ситуаціях з високою динамікою змін у їх зоні відповідальності;
- формування на основі обробки, аналізу, узагальнення і оцінки великих обсягів первинної оперативної інформації невеликої кількості інтегральних параметрів (агрегованих даних), які адекватно характеризують поточну ситуацію;
- виявлення тенденцій розвитку ситуації з можливістю оцінки достовірності прогнозу;
- забезпечення колективної роботи та прийняття рішень членами Ради, Правління, Головою Національного банку України, організації їх взаємодії з керівниками нижчих рівнів, відображення інформації на колективних та персональних засобах візуалізації;
- підтримка вибору раціонального управлінського рішення на основі аналізу та оцінки декількох варіантів на основі врахування і накопичення даних про типові проблемні або кризові ситуації і відповідні їм типові управлінські рішення.

З урахуванням викладеного вище, система ситуаційних експертно-аналітичних центрів Національного банку України – це людино-машинна система сукупності взаємопов'язаних аналітичних центрів, яка складається з комплексної групи проблемно-орієнтованих експертів-аналітиків, персоналу технічної підтримки і забезпечення інформаційного захисту, а також інформаційних і програмно-апаратних засобів, що реалізують інформаційні технології з моніторингу зовнішнього і внутрішнього середовища, його ситуаційного аналізу з метою прогнозування і вироблення алгоритмів застосування взаємопов'язаних керуючих впливів керівних органів Національного банку України щодо попередження проблемних ситуацій та мінімізації відхилень від визначених цілей, забезпечення надійності та живучості банківської системи як під час поточної діяльності, так і в умовах виникнення і розвитку кризових ситуацій в державі, банківській системі, регіонах.

Для територіально розподіленої Системи СЕАЦ Національного банку України пропонується трирівнева архітектура, яка відповідає стратегічному, тактичному і оперативному рівням управління з горизонтом прогнозування, відповідно, довго- та середньостроковим, короткостроковим і оперативним.

До складу Системи СЕАЦ входять:

– Центральний СЕАЦ здійснює просторово-часовий аналіз в режимі реального часу агрегованої за відповідними напрямками від предметно- або

територіально-орієнтованих Локальних СЕАЦ та стратегічне прогнозування і на цій основі підтримку прийняття рішень для Ради, Правління, Голови Національного банку України щодо вирішення складних, масштабних завдань;

– Локальні предметно- або територіально-орієнтовані СЕАЦ структурних одиниць, територіальних управлінь і навчальних закладів за визначеними напрямками, що в комплексі відповідають основній та іншим функціям Національного банку України, вирішують завдання перетворення оперативної інформації в ситуаційну модель, а також аналізу та короткострокового прогнозування і надання можливості Центральному СЕАЦ оперувати результатами своєї роботи в реальному масштабі часу;

– Персональні мобільні СЕАЦ осіб, що приймають рішення (ОПР) вирішують завдання експрес-оцінки ситуації, оперативного доступу до керованих об'єктів та забезпечують цим особам режим «завжди в курсі подій» незалежно від часу і місця їх перебування.

Згідно із поставленими завданнями, Центральний СЕАЦ повинен містити такі обов'язкові компоненти:

- комплексне експертно-аналітичне середовище із методами і засобами забезпечення конвергентності різних експертних думок;
- інформаційне забезпечення (інформаційна модель контрольованих об'єктів і зовнішнього середовища, моделі ситуацій та загроз тощо);
- інформаційно-лінгвістичне забезпечення (інформаційно-пошукові мови, класифікатори, рубрикатори, словники, нормативно-довідкові документи тощо);
- засоби моніторингу контрольованих об'єктів і зовнішнього середовища та зберігання і цілеспрямованого розподілу накопиченої інформації;
- програмно-інформаційне аналітичне забезпечення, включаючи геоінформаційні засоби для просторово-часового аналізу даних;
- комплекс телекомунікаційних та технічних засобів, включаючи засоби 3D візуалізації і документування інформації;
- засоби контролю та управління функціонуванням Системи СЕАЦ.

Побудові Системи СЕАЦ сприяють: наявність та розвиток корпоративної інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури Національного банку України, що забезпечує використання в СЕАЦ довіреного програмного забезпечення та розроблених засобів захисту інформації; розвиток мережі захищеного відеоконференцз'язку; інтеграція корпоративних інформаційних ресурсів і систем.

Це дає змогу при проектуванні і побудові Системи СЕАЦ основну увагу зосередити на такому: формуванні комплексної групи проблемно-орієтова-

них експертів-аналітиків; підготовці технічного персоналу; побудові підсистеми моніторингу стану контрольованих об'єктів і зовнішнього середовища, інтеграції даних з різних, як власних так і зовнішніх джерел, та формуванні актуальних і достовірних інформаційних ресурсів; розробці та впровадженні інформаційно-аналітичних систем на базі застосування геоінформаційних систем просторово-часового аналізу та інструментально-моделюючих і прогнозуючих засобів; створенню єдиного інформаційно-комунікаційного простору керівних органів та ОНР на основі інформаційно-технологічної інтеграції СЕАЦ з використанням технологій порталних рішень, який забезпечуватиме високу швидкість доступу до необхідної розподіленої інформації, її відображення, консолідацію та аналіз баз даних, а також віддалений доступ для участі експертів у підготовці управлінського рішення.

Відповідно до прийнятої архітектури Системи СЕАЦ комплексне експертно-аналітичне середовище теж повинно мати ієрархічну структуру і складатись з проблемно-орієнтованих груп експертів відповідно до основної та інших законодавчо визначених функцій Національного банку України [3-5].

Такими постійними групами внутрішніх експертів верхнього рівня можуть виступати, зокрема, Аудиторський комітет; Група радників Голови НБУ; керівництво Секретаріату Правління, Апарату Ради та Апарату Голови НБУ; заступники Голови НБУ; керівники Прес-служби, Департаменту аудиту, Департаменту банківської безпеки, Департаменту персоналу; експертно-аналітична група Центру наукових досліджень та науковців вищих навчальних закладів Національного банку України.

Тимчасові групи зовнішніх експертів можуть формуватись із фахівців профільних наукових закладів Національної академії наук та МОН України.

До складу проблемно-орієнтованих груп Локальних СЕАЦ можуть бути включені працівники відповідних методично-аналітичних підрозділів Департаментів, інших структурних одиниць та профільні науковці вищих навчальних закладів Національного банку України.

Склад інформаційно-програмного забезпечення Локальних СЕАЦ визначається особливостями зон відповідальності (предметної та територіальної) органів і осіб, що приймають рішення. Наприклад, СЕАЦ Департаменту аудиту повинен забезпечувати автоматизацію безперервного моніторингу, інтелектуального аналізу та аудиту комплексу GRC процесів (корпоративне управління, менеджмент ризиків та відповідність) у Національному банку України.

Інформаційні ресурси, що підлягають моніторингу та аналізу, поділяються на внутрішні та зовнішні, які можуть бути відкритого доступу і зовнішні обмеженого доступу. Для отримання необхідної інформації із останніх необхідна співпраця з відповідними органами.

Внутрішні інформаційні ресурси складають, в основному, бази даних (БД) Програмно-технічних комплексів, які можна розділити на три групи: БД операцій із зовнішніми контрагентами, БД внутрішніх операцій, БД підсистем автоматизації допоміжних процесів.

Працює також Аналітична система «Звітність», яка забезпечує візуалізацію даних, що зберігаються у сховищі даних Національного банку України.

Висновки і перспективи подальшого розвитку. Запропонована цілісна ієрархічна Система СЕАЦ об'єднує методичні, програмно-інструментальні та технічні засоби інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень в умовах невизначеності керівними органами та ОПР Національного банку України.

Експертно-аналітичні технології, які використовуються в СЕАЦ змістовно лежить на стику вирішення завдань опису соціальної реальності, стану динамічних суспільно-політичних, економічних процесів і інтелектуальних методів аналізу структурованої, слабоструктурованої і неструктурованої інформації.

Список використаної літератури

1. Бондар Є. М. Вплив банківської системи на економічне зростання // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : збірник наукових праць. – Маріуполь : ЕІР-ПДТУ. – 2011. – С. 64–70.
2. Будущее аналитики: от азбучных истин к системе аналитических центров / под. рук. В. В. Летуновского. – М. : Научный эксперт. – 2013. – 115 с.
3. Конституція України: текст Основного Закону з офіційними тлумаченнями Конституційного Суду / огляд і коментарі В. Ф. Погорілка і В. Л. Федоренка. – К. : Наукова думка, 2006. – 210 с.
4. Закон України «Про Національний банк України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
5. Закон України «Про банки та банківську діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

Чаплига В. М., Чаплига В. В.

Система Ситуационных экспертно-аналитических центров Национального банка Украины

Проанализированы особенности процесса принятия обоснованных решений руководящими органами Национального банка Украины в условиях политической и экономической нестабильности. Предложена методика построения целостной системы ситуационных экспертно-аналитических центров, что будет способствовать выработке и реализации эффективной регуляторной политики Национального банка Украины с учетом рисков.

Ключевые слова: *Национальный банк Украины, система поддержки принятия решений, ситуационный экспертно-аналитический центр, территориально распределенная структура, мониторинг, интеллектуальный ситуационный анализ, риск-ориентированный подход.*

Chaplyha V. M., Chaplyha V. V.

The System of Situational expertly-analytical centers of the National bank of Ukraine

The features processes of acceptance reasonable decisions are analysed by the leading organs of the National bank of Ukraine in the conditions of political and economic instability and proposed construction methodology of the complex system of situational expertly-analytical centers, that will assist making and realization regulator policy effectiveness of the National bank of Ukraine taking into account risks, is offered.

Key words: *the National bank of Ukraine, system of support of making decision, situational expertly-analytical center, geographically distributed structure, monitoring, intellectual situational analysis, risk-oriented approach.*

Чаплыга Вячеслав Михайлович – доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри економічної кібернетики Львівського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

Чаплыга Володимир Вячеславович – асистент кафедри обліку і аудиту Львівського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

УДК 336.71:519.86

С. О. Хайлук

**УРАХУВАННЯ СУДЖЕНЬ ЕКСПЕРТІВ ПРИ ОЦІНЦІ
ЕФЕКТИВНОСТІ БАНКІВ НЕЧІТКИМ МЕТОДОМ АНАЛІЗУ
СЕРЕДОВИЩА ФУНКЦІОНУВАННЯ**

Запропоновано двокрокову модель оцінки ефективності банків, що ґрунтується на нечіткому методі аналізу середовища функціонування і дозволяє при ранжируванні банків ураховувати судження експертів.

Ключові слова: *ефективність банків, нечіткий метод аналізу середовища функціонування, двокрокова модель DEA.*

Постановка проблеми. Зміна економічних умов функціонування та світові кризові явища зумовили пошук багатьма фінансово-кредитними установами більш ефективних і дієвих способів управління їх діяльністю. Як результат, зросла увага банків до характеристик не тільки власної діяльності, а і до діяльності конкурентів. Внаслідок чого зросла і актуальність оцінки ефективності банку у порівнянні зі своїми суперниками. При цьому

© С. О. Хайлук, 2014